

Onze waarnemingen bij het boomnest van de stormmeeuw zouden er op kunnen wijzen, dat jongen van deze soort, wanneer ze geboren worden in een hoogstaand nest, meer als nestblijvers behandeld worden en zich ook meer als zoodanig gedragen. Het is niet onmogelijk, dat dergelijke pasgeboren nestvlinders in die eerste levensuren nog niet capabel zijn, nog niet voldoende bestand zijn tegen de gevolgen van een vrijen val en daartoe pas in staat zijn na eenige dagen. Het zou heel belangrijk zijn, ook bij andere soorten, die tegen hun normale gewoonte in, zoo af en toe in hooge boomen nestelen, zooals wilde eend en waterhoen, eens nauwkeurige en preciese waarnemingen te doen.

We weten daar nog lang niet genoeg van.
Heemstede, Juli 1934.

JAN P. STRIJBOS.

☼ ☼ ☼

LANGS RIVIEREN EN DIJKEN.

Uit Brabant bereiken ons klachten, dat de Waterstaat bezig is, om de mooie wielen langs de Maas te dempen. Of daar iets tegen te doen is? Neen, daar is op het oogenblik niets meer tegen te doen, dan alleen een uitzondering af te smeeken voor enkele van de mooiste en belangrijkste, die nog onaangestast zijn.

De Dienst der Rivieren ontplooit in deze jaren weer een bijzonder groote werkzaamheid. Jaar in jaar uit wordt er natuurlijk gestadig gewerkt en gestudeerd, maar van tijd tot tijd stijgt de activiteit tot in het heroïeke en dat is thans het geval, nu we naast de afdamming van de Zuiderzee nog allerlei kanaalaanleg te zien krijgen en dan in het bijzonder de Maaskanalisisatie en Maasverbetering. Ik ben dat eens gaan bekijken, van Lobith en Roermond af tot Dordrecht en de Krimpens toe.

Je moet al een heel erge Houten Klaas zijn, wanneer je niet onder den indruk komt van alles wat onze Waterstaat heeft verricht en thans nog doet en durft. Zoodra komt de „Grootvorst van Europa's stroomen” niet in ons land, of hij wordt op zijn plaats gezet. „Dezen weg, alsjeblijft, door het Bylandsch kanaal en alleen bij hoogen waterstand mag je nog een ommetje maken langs de oude bedding over de overlaat bij Lobith heen, maar bij de hoeve Candia ga je weer rustig het Pannerdensch kanaal in. Even beneden Millingen staat weer een verkeersagent: een ton, een dam met een steenglooiing en een baak en daar gaat nu, zooals we het al meer dan een halve eeuw geleden op school leerden tweederden van het water de Waal in en één derde in het Pannerdensch kanaal. En even beneden Candia gaat alweer een derde deel van

Fig. 1. De splitsing van Rijn en Geldersche IJssel.

dat Pannerdensche water den IJssel in. Zoolang als dat duurt. Want het kan wel eens noodig zijn, om daar verandering in te brengen en dat doet Waterstaat dan heel makkelijk, door de ligging en lengte van die splitsingstongen te wijzigen en misschien ergens in de oevers ook nog een kunstwerk aan te brengen. Het was heel aardig, om dat allemaal op die splitsingspunten zelve eens te bekijken; de tong bij Pannerden heeft ook een heel aardige flora. Trouwens reeds dadelijk bij Lobith krijgen we al de groote figuren van de dijkflora te zien: Knikkende Distel, Veldsalie, Kruisdistel, Pastinaak etc. etc.

De Maas is er al even erg aan toe. Die is op Nederlandsch gebied weldra geheel

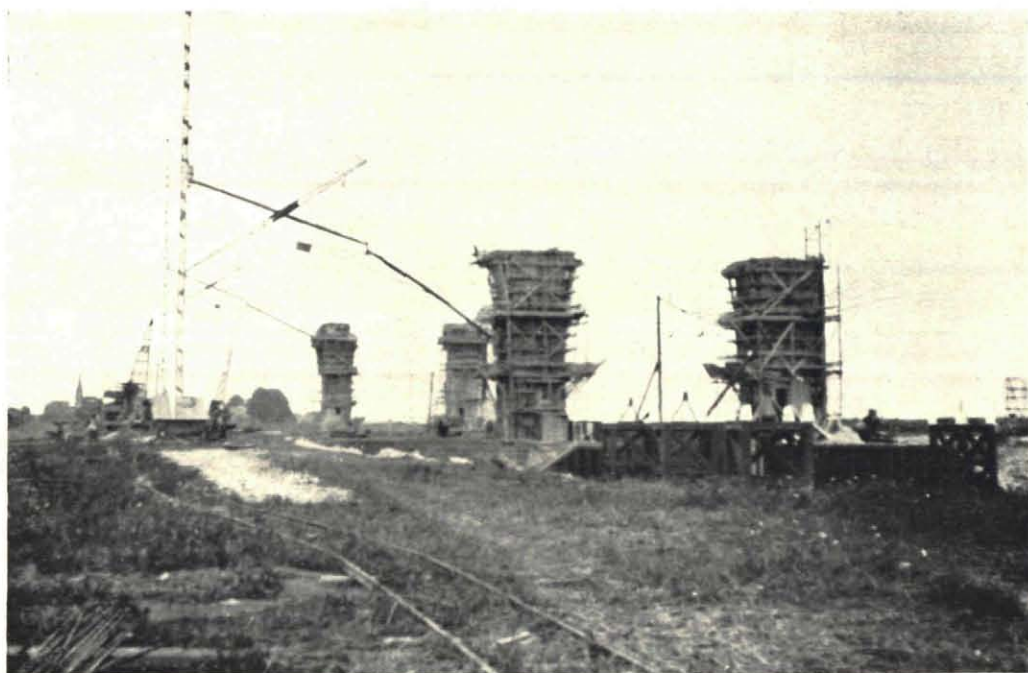

Fig. 2. Sluisbouw bij Lith.

gekanaliseerd, al heet het ook niet officieel zoo, want we onderscheiden Maaskanalisatie en Maasverbetering, maar dat doet voor ons weinig ter zake. Van afstand tot afstand zijn stuwwerken aangebracht, die de rivier als het ware in evenveel kanaalpanden verdeelen. Die stuwwerken zien er heel aangenaam uit, behalve dat van Grave. Naast de eigenlijke, zeer vernuftige stuwdam is er een schutsluis en een stel zalmtrappen, tamelijk breede goten met een nog al steil verval en daar moeten de zalmen tegen op wurmen, om hun paaiplaatsen in Zuid-Limburg en hoogerop te bereiken. Gaat dat zien, maar eerst goed informeerden, wanneer er kans zou zijn, om iets te zien te krijgen.

De stuw bij Lith is nog in aanbouw en daar konden wij zien, hoe eenvoudig maar

geweldig Waterstaat werkt. Zij graaft in den wijden uiterwaard-sluisput en bedding, bouwt in den droge alles wat gebouwd moet worden en wanneer dat klaar is, krijgt de Maas een nieuwe baan over stuw en door sluis. Het hangt van omstandigheden af, of het oude verlaten stuk al dan niet wordt opgevuld. Vanzelf is berging noodig voor den uitgegraven grond en die komt dan ook al gauw terecht in geriefelijk gelegen wielen. Voor de moderne techniek levert al dat werk blijkbaar geen moeilijkheden, al zou het oneerbiedig zijn, om het kinderspel te noemen. Maar wie het aanschouwt, moet wel levendig beseffen, dat Waterstaat tegenwoordig met de rivieren doen kan wat zij wil.

Fig. 3. De grijper aan 't werk.

Onze rivieren liggen in den regel wijd binnen de dijken, de winterbedding is soms honderden meters breder dan de zomerbedding. En overal, aan beide zijden, is de dijk vergezeld van velerlei kleinere of grotere waterpartijen: walen, wielen, hanken, breeken, allemaal overblijfsels van doorbraken en natuurlijke of kunstmatige bedding-verplaatsingen. Vooral de Waal is daar bijzonder rijk aan in de buurt van Nijmegen zoowel naar boven als naar beneden en in de streek van Druten en Tiel. Sommige zijn herinneringen aan schrikkelijke overstromingen, maar liggen daar nu vredig als rustige en fraaie waterpartijen langs den sterken dijk. Enkele zijn opgenomen in deftige buitenplaatsen. De wiel van Lekkerkerk is langs zijn oevers gedeeltelijk beboscht en wereldberoemd als een onzer broedplaatsen van aalscholvers. Langs den ouden Rijnloop tusschen Zevenaar en Candia ligt er ook een van geweldige diepte

en een heel mooie vonden we aan den Diefdijk, om zoo te zeggen in het secundaire overstromingsgebied. Maar overal zijn ze te vinden en haast altijd boeien ze niet alleen als verlevendiging van het landschap, maar ook door hun flora en fauna.

Dit zijn nu weer eens heel andere waterplassen dan de vennen van de heidestreeken of de meren uit het veengebied. We hebben hier te doen met voedselrijk water en kleibodem. Riet van drie, vier meter hoog is hier geen zeldzaamheid en evenforsch worden hier de hooge Kruiskruiden, Melkdistels, Melkeppen. In het water zelf vinden we allerlei soorten van fonteinkruiden, dichte vloeren van waterlelies,

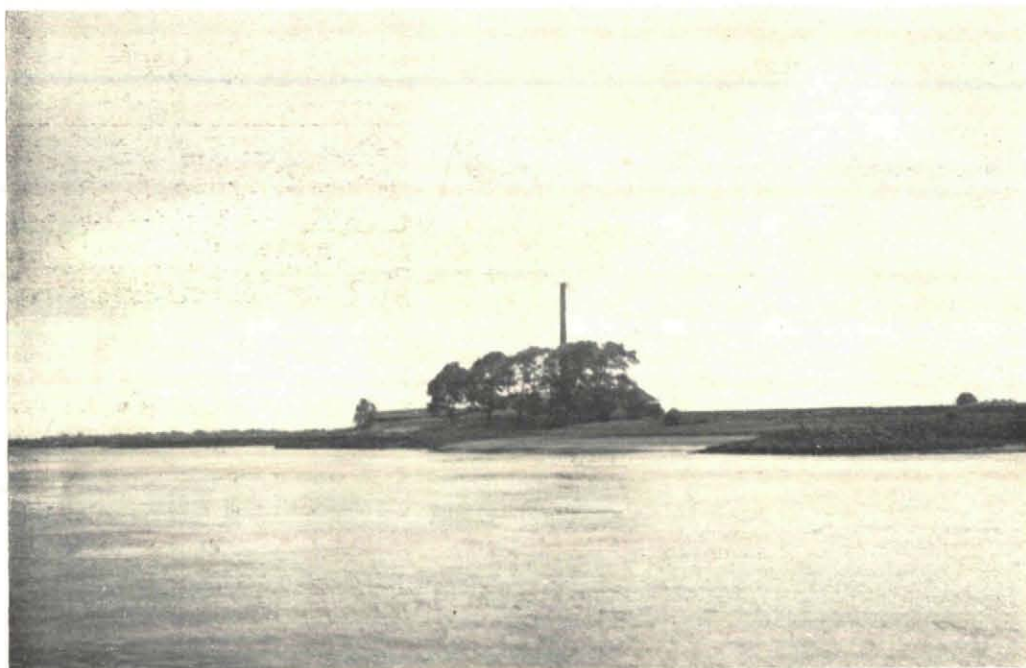

Fig. 4. *Een mooie steenfabriek.*

plompen, scheeren en vooral watergentiaan. Waterhoentjes en Koeten vinden er goede gelegenheid. Men klaagt over den achteruitgang van het Zwarte Sterntje, maar dank zij die stille dichtbegroeide wateren ontmoeten we dit onrustig vogeltje nog overal langs de rivieren.

De wielen en doode armen in het winterbed zelve hebben een nog rijker plantengroei, doordat ze bewoond worden door de „aankomelingen langs de rivieren”, die ook menige kribbe tot een waren bloementuin maken. De heer Wagenveld heeft jaren geleden in *De Levende Natuur* al gewaagd van den wonderen overvloed van merkwaardige planten, die hij vond aan en om een dooden Rijnarm bij Rijswijk (G.). Tusschen twee kribben ontstaat door den tegenstroom een „neer”, meestal een bank of eilandje, een geul en een paar strandhoekjes, alle naar omstandigheden weer met

min of meer merkwaardigen plantengroei. Van tijd tot tijd worden de kribben vernieuwd, verlegd zelfs en dan is het weer interessant, om van den aanvang af de nieuwe begroeiing na te gaan.

Wanneer we vreezen ons al te veel te verpeuteren in bijzonderheden dan loopen, rijden of varen we weer eens een eind de rivier op of af, onzen herinneringenvoorraad verrijkend met keur van Hollandsche landschappen: de verre bochten, de prachtige noteboomen, de dorpsbuurtjes tegen den dijk gedrongen, de steenfabrieken met hun hooge schoorsteenen en mantel van hooge populieren, een boerderij op een terp in de wijde uiterwaard, de ponten en de belommerde veerhuizen met hun opritten, het bont vertier op de rivier zelve, de fiere bruggen en nu in den laatsten tijd ook die aardige stuwten, Grave altijd nog uitgezonderd.

Maar om op die wielen en walen terug te komen, we hebben ze ook nog benedenstrooms langs de Zuid-Hollandsche en Zeeuwsche wateren (zelfs op plaatsen, waar die wateren niet meer zijn) en langs de voormalige Zuiderzee, langs de Waddenzee, langs voormalige zeedijken in het binnenland, waarbij we die van Texel niet vergeten mogen.

De Texelaars hebben een van hun aardigste en oudste wielen, die een sieraad vormde van een van de mooiste wandelingen bij Den Burg, gedempt met dorpsvuil: een vullishoop ligt daar nu voortdurend te smeulen en bederft de wandeling.

Fig. 6. Het splitsingspunt bij Pannerden.

Dit is een voorbeeld uit vele en ik vrees maar al te zeer, dat het navolging zal vinden, zelfs op groote schaal. De verleiding is groot en het is dikwijls moeilijk, om berging te vinden voor afval of voor vergraven grond. Nu kunnen we bij harde noodzakelijkheid veel verdragen. Doch daar staat toch tegenover, dat we zeer vele van die wateren en wat er in den loop der jaren soms uit ontstaan is, niet willen missen. Sedert eeuwen hebben wij dijkbreuken in ons land ondervonden, de wielen, er door ontstaan, zijn dus van zeer uiteenloopenden leeftijd. Langs de oevers van de voormalige Zuiderzee ken ik er, die al volkomen verland zijn en nu prijken met een boeienden en belangrijken plantengroei, met Dophei, Koningsvaren, velerlei orchideeën, veenmossen etc. Men kan een collectie maken van wielen van blank water af, door allerlei stadiën van begroeiing

Fig. 5. Een nieuwe krib.

heen, tot volslagen verlanding toe. Hun leeftijd is gemakkelijk vast te stellen, wanneer men de waterstaatkundige literatuur raadpleegt, de archieven onzer hoogheemraadschappen en waterschappen. Hier ligt dus onschatbaar materiaal voor de studie der plantensuccessies.

We gaan er nu niet over debatteeren, of we die wielen etc. natuurmonumenten zullen noemen. Er wordt in den laatsten tijd weer veel met dien term gesold; we zullen daar binnenkort weer eens het onze over moeten zeggen. Doch, natuurmonument, of waterstaatsmonument, dat doet er niet toe, die wielen zijn ons lief om hun historie, om hun schoonheid, om hun wetenschappelijk belang. Het zou een dwaasheid zijn, om te verlangen, dat zij alle intact zouden worden gelaten, maar ik ken er vele, die ik zeer ongaarne zou zien verdwijnen en onze lezers kennen er misschien

Fig. 7. *Het begin van den Holland-schen IJsel bij het Klaphek.*

nog meer en andere. Daarom vraag ik u allen, stuur mij een opgave, liefst met bijzonderheden, van al dergelijke wateren langs onze dijken (rivierdijken, zeedijken, oude slaperdijken etc.) die u voor de toekomst bewaard zouwt willen zien. De ervaring, met onze beken-enquête opgedaan, heeft ons geleerd, dat uw medewerking van groote waarde is. Ook hebben wij ondervonden, dat bij tijdig overleg wel degelijk goede resultaten verkregen kunnen worden, want bij onze ingenieurs Delftenaren, zoowel als Wageningers ontbreekt het niet aan inzicht en sympathie in zake natuurbescherming.

Onlangs zat ik eens te praten met een tiental jonge Delftsche ingenieurs, zoo omtrent de dertig jaren, dus met een benijdenswaardig krachtsgevoel en ze gaven vrijwel onbewimpeld toe, dat ze met het water en de oevers in Nederland konden doen, wat ze wilden. Na wat ik in den loop der jaren bij de afsluiting van Amsteldiep, Wieringermeer, Zuiderzee, bij de Maaskanalisisatie, de Twentsche kanalen etc. gezien heb, twijfel ik daaraan ook geen oogenblik, al plaats ik een vraagteekening bij de dijkvallen aan de Ooster-Schelde. Het dichten van die wielen etc., zeiden de vrinden, is maar een peulschilletje. „En,” zei er een, „weet u wel, dat de kans op nieuwe wielen vrij wel verkeken is, want wij laten geen dijk meer doorbreken. Of breekt er nog eens een, dan repareeren we de zaak zoo, dat er ook geen wiel meer overblijft. Heel misschien krijgt u nog eens een dood Maas-armpje of IJsel-armpje, maar dat is ook nog lang niet zeker”.

Inderdaad is de toestand precies zoo en daarom is het noodig, dat wij, nog eer groote werken ontworpen worden, duidelijk en met klem kunnen betoogen, wat er op dit gebied ontzien behoort te worden ter wille van nu en later. Daarvoor reken ik op uw aller hulp. Ook voor beken houd ik mij nog steeds aanbevolen.

JAC. P. THIJSSE.